

Negyedik díjazott

KERESZTURY DEZSÓ

írói és művelődéspolitikai tevékenysége

MAGYAR ÖRÖKSÉG

A minőség hívó szava

„Sorsunk nálunk nagyobb hatalmak kezében van. De jellemünk a magunkéban.” Ezt a Keresztury-mondatot választotta Várhelyi György szobrászművész a centenáriumba készített emlékérem feliratául..

Ha valaki azt kérdezi: mire van a legnagyobb szüksége az új évezred magyarjainak - Széchenyi és Arany János akadémiaján, a magyar tudomány otthonában, a Magyar Örökség-díj átadó ünnepségen -, világosan megfogalmazhatjuk: bizony nem anyagiakra, nem újabb „valóságshowkra”, s még csak politikai párviadalokra sem. Meg kellene tanulnunk, hogy az embernek nem fa és szén kell, hanem meleg, nem hús és kenyér, hanem táplálék, s hogy életünk több mint a mindenkori ittlét. Egyre ritkábbak a messzebbre látó magyarok, az értelmiség visszahúzódik, a minta az üzleti elit lett, akik a média által elképzelt közjóért igyekeznek fáradozni. Ma már az ország házában is, mely még mindig nem lehetett a nemzet házává.

Lássuk be: a nemzetépítésben, sorsalakításban tudósaink, művészeink legnagyobbjai sem jeleskednek, a jó szándékok ritkán válnak életvezetési mintává, társadalomalakító erővé... Keresztury Dezső neve ma ezért is válhatott a minőség hívószavává... A tehetséggel, szorgalommal megszerzett tudás és a tiszta jellem összetartozását jelképezi. Az igazi emberi minőséget. Bizonyára akadt a mögöttünk hagyott században költő, fordító, esszéista, irodalomtörténész, bibliográfus, aki nagyobbbat alkotott, pedagógus, aki fél évszázad alatt több diákot indított el a pályán, de olyan egy sem volt, aki - mint Keresztury - együtt látta volna a pedagógia, az irodalom, a színházművészet, a zene és a képzőművészet, a kulturpolitika, a tanügyirányítás, a könyvtárügy, a kulturális diplomácia, az Akadémia, a hazai tudomány ügyét. Ismerte a Kalogagathia igazi jelentését: fontosnak tartotta diákjai testi-szellemi fejlődését. A legmodernebb pedagógia elveit alkalmazva őrizte a hagyományokat....”bennünk külön világot teremt / a történelem, az ész, a képzelet, / s holt milliókat őrző legenda / neveli a

szülemlő életet./ A veled, s benned forgó végtelenben / tudd hát ki vagy s beszélj emberi nyelven.”

A Zalaegerszegen született, (ahol ma már tér és szobor is őrzi emlékét) szellemi hazái között Nemesgulácsot is őrzi, Eötvös-kollegista, magyar- német szakos tanár, Bécsben és Berlinben ösztöndíjas, Humboldt egyetemi lektor, a Berlini Magyar Intézet könyvtárosa, majd a Pester Lloyd munkatársa. 1936-tól az Eötvös Collegium tanára, 1945-48 között igazgatója. A háború után a koalíciós kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere. Talpra állította a magyar iskolarendszert, de mert nem tudta elfogadni Révai és Rákosi erőszakos iskolapolitikáját, 1947-ben lemond. A magyar demokrácia válsága maga alá temette az Eötvös Collegiumot, a „Szabadon szolgál a szellem!” álmát is.

Gazdag életpályájának első húsz esztendeje érzékelteti mi mindent alkothatott volna, ha ereje teljében, negyvenhárom éves korában nem zárja ki az ostoba és szűkkeblű politika a közéletből. Miniszterségéről, igazgatóságáról lemondva, az Akadémia, majd a Széchényi Könyvtár könyvtárosa. Félévszázad adatott neki ezután, hogy értékmentő eligazítóként alkosson maradandót. Az irodalomban s a lelkekben. Istenhite csakúgy, mint hazaszeretete szemérmes, nem hivalkodó, de rendíthetetlen volt. Őrző, pásztori magatartása a nép megtartó erejéből - Nemesgulácson szerzett tapasztalataiból, a Balaton-felvidék gazdálkodási, kulturális hagyományaiból is - táplálkozott: el lehet viselni egyénnek és közösségeknek is az erőszakos beavatkozásokat, csak meg kell őrizni - Arany János (akinek kitűnő monográfusa volt) példáját idézve - a végsőkéig kitartó szolgálók erkölcsét: „... rakd téglára a téglát, életedet beleépítheted porból rakott gúládba, s meggyőződ Istenedet, hogy nem éltél hiába.”

Élete utolsó évtizedében súlyos betegség által korlátozva, de szellemi frissességét meg őrizve párjának, Mara asszonynak köszönhetően a *Dunántúli hexameterek* költője töretlen bizalommal kezdhette el a betakarítást. „... becsüljük meg főként a / mértéket, az arányt, / ember és világ egyensúlyát, / a gondolat, s eszköz jó szerepét / mindnyájunk javára...” (*Eszközök* 1978). Ekkor jelentek meg önéletrajzi esszé-kötetei. (*Kapcsolatok* 1988, *Emlékezéseim* 1993). Az örökség könyvsorozat részére válogatott versgyűjteménye (*Féktelen idő*). Halála után németből válogatott műfordításai (1997). A *Hétszáz év legszebb magyar verseinek* antológiájában huszonegy költeményével szerepel. Herder- és Széchényi-díjas akadémikus, Eötvös Loránd és Teleki Pál után 1990-től haláláig az Eötvös Collegium harmadik kurátora.

„Engem nem prófétaul Jelölt ki az Úr, s az angyal, aki rám vigyáz, nem rettenetes: átok jajgatás helyett dolgom csöndben tevékenykedni, akár egy özönvizet túlélte Noé, az elsüllyedt világ tenyészetét szeretném menteni: ez az egész szívem esendően is a legfőbb Jóé...” (*Egy perlekedőnek*). Teleki Pál magányát a nehéz magyarság jelképeként látta, ...”de mégse pusztulása legyen példa a cserbenhagyott népnek, mely - volt ok rá - követte volna, ha meg nem menti az ős parancs, hogy folytatódni kell: az élet élni akar! Rá emlékezve élek, aggastyánként is remélve, hogy erkölcsét őrzik meg hű új nemzedékek, hogy példája parancsoló emlék lesz: fényesen újuló világ visszhangja, mint az örök tengerek zúgása”... (*Jelkép*)

A szép eszmék, melyek jegyében másfél évtizede elkezdődtek a történelmi változások, gyakran sározódnak be, reményeink is fakóbbá váltak. Amit Illyés Gyula jellé magasodó alakjáról írt: „hagyjuk futni a meggyötört időt, a tántorgó, a bujdosó, a zokogó, a féktelen időt! „, vagy Dél-Kelet-Európa testvérháborúiról: „nem ölni, de egymást elfogadó türelemmel kívánni, a jó békességért tusakodva”... figyelmeztetés kortársainak: ...„Közhelyet mondok csak, de ilyen az igazság: legyetek okosak, megfontoltak, bosszút ne álljatok, az csak új bosszút szül, a jó múlt legyen példa most / nem mondhatjátok elnyomó idegen ellen vagytok ellenállás. Más világ néz rátok Lelketek istene kéri számon tetteiteket. Á jövőnek feleltek, ha rám nem hallgattok is”... (*Felelős szabadság*). Az erényes élet mindig adott feladataiban él, a jelent fogadja el, az mélyíti el, változtatja át szabadsággá és békévé. A jó - írta Pilinszky-mindenben otthonra talál, s a szenvedésben legkivált. Keresztury Dezső lelki zsoldja a tisztesség jóérzése volt. Egyik utolsó versében írta: (*Igazat szólj* 1995): „Ha más sugna is az érdek, / csak igazat szólj, / hallgass, ha bölcsőbbnek véled, / csak igazat szólj, / ha szívedben indulat éled, / csak igazat szólj, / ember vagy bánd meg vétkeid, s csak igazat szólj!”

Hálás vagyok sorsomnak, hogy ismerhettem, szerethettem, megtiszteltetés, hogy szólhattam róla, az európai magyarról.

Szijártó István

irodalomtörténész

Életrajz

Keresztury Dezső (*1904. szeptember 6. Zalaegerszeg, +1996. április 30. Bp.) irodalomtörténész, író, költő. 1928-ban az Eötvös Kollégium tagjaként a budapesti egyetemen bölcsészdoktori és magyar-német szakos tanári oklevelet szerez. 1928-1930: a berlini egyetemen tanul, 1929-1936: a berlini egyetemen magyar lektor és a Magyar Intézet könyvtárosa. 1936-1950: az Eötvös Kollégiumban a magyar irodalomtörténet szakvezető tanára, emellett 1937-1944 között a *Pester Lloyd* irodalmi, majd kulturális rovatának vezetője. 1945-1951: a budapesti egyetemen a magyar nemzeti klasszicizmus tárgya magántanára. 1945. november 15-1947. március 14.:a Nemzeti Parasztpárt

tagjaként vallás-és közoktatásügyi miniszter. 1945-1950: az Eötvös Kollégium igazgatója. 1950-től az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának munkatársa, majd a színháztörténeti tár osztályvezetője, 1962-től a különgyűjteményi főosztály vezetője. 1971-ben nyugdíjazzák. Főbb művei: *Arany János* (1937), *Helyünk a világban* (1946), *A magyar irodalom képeskönyve* (1956), *Dunántúli hexameterek* (1956), *Lassul a szél* (szonettek, 1957), *Balaton* (1960), *Emberi nyelven* (versek, 1965), „*S mi vagyok én...*” (1967), *Így élt Arany János* (1974), *Égő türelem* (versek, 1975), *Így éltem* (versek, 1979), *Híres magyar könyvtárak* (1982), *Pásztor* (versek, 1982), *A kedves után* (versek, 1984), *Állandóság a változásban* (versek, 1984), *Helyünk a világban* (1984), *Kapcsolatok* (visszaemlékezések, 1988), *Határok, frontok* (versek, 1989), *Mindvégig Arany János 1817-1882* (1990), *Féltérpeszben* (Arcképek az újabb magyar irodalomból, 1991), „*S mik vagyunk mi?*” (tanulmányok, esszék, cikkek, 1992).

